

Nr 217.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående på Sverige ankommande årsavgifter till den internationella unionen för geodesi och geofysik; given Stockholms slott den 16 mars 1923.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts,
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Olof Olsson.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 16 mars 1923.

Närvarande:

Statsministern och ministern för utrikes ärendena BRANTING, statsråden
LINDQVIST, THORSSON, OLSSON, SANDLER, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON,
ÅKERMAN, SCHLYTER, ÖRNE.

Departementschefen, statsrådet Olsson anför härefter:

Sedan år 1864 har Sverige varit anslutet till associationen för den internationella jordmätningen (Association géodésique internationale), vilken omfattade alla civiliserade stater och som hade en

Bihang till riksdagens protokoll 1923. 1 saml. 177 häft. (Nr 217).

1

Ang. på Sverige ankommande årsavgifter till den internationella unionen för geodesi och geofysik.

centralbyrå förlagd till det geodetiska institutet i Potsdam. Under en lång följd av år hava även anslag av statsmedel utgått till bestridande av den på Sverige belöpande andelen i kostnaderna för den internationella jordmätningen, vilket anslag under de senaste åren uppgått till 1,424 kronor för år, och har jämväl till innevarande års riksdag gjorts framställning om anvisande av detta belopp.

När associationens överenskommelse utlöpte med utgången av år 1916, enades de neutrala staterna (Danmark, Nederländerna, Norge, Schweiz och Sverige samt till en början även Spanien och Amerikas förenta stater) att fullfölja de påbörjade vetenskapliga arbetena genom att till två år efter krigets slut vara förenade i en de neutrala staternas jordmätningssassociation (Association géodésique réduite entre États neutres). Denna senare organisation var emellertid endast av en övergående varaktighet, då ett vetenskapligt samfund, som avser jordmätning, måste sträva till omfattning av alla jordens länder. — Frågan om en dylik internationell sammanslutning upptogs dock snart och från en vidare och allmänare utgångspunkt.

Under år 1919 mottog vetenskapsakademien inbjudning till Sverige att såsom medlem inträda i det internationella forskningsrådet (The International Research Council), en nämnda år av olika vetenskapliga akademier och samfund bildad internationell sammanslutning med ändamål att organisera det internationella vetenskapliga samarbetet på ett mera systematiskt sätt än före världskriget. Efter gjord utredning i frågan hemställde vetenskapsakademien i skrivelse till Kungl. Maj:t om tillstånd att å Sveriges vägnar inträda i rådet ävensom att därmed förenade kostnader måtte bestridas av statsmedel, varefter Kungl. Maj:t genom beslut den 22 oktober 1920 bemyndigade akademien att å Sveriges vägnar tillkännagiva anslutning till The International Research Council.

I sin svarsskrivelse till internationella forskningsrådet förbehöll sig akademien full frihet att kvarstå eller inträda i andra vetenskapliga föreningar samt uttalade den förhoppningen, att stadgarna måtte ändras så att de mindre nationerna erhöles en mera gynnsam ställning inom rådet. I anslutning härtill inlämnade akademien — enligt av dess förutvarande sekreterare, professorn C. Aurivillius meddelade upplysningar — till forskningsrådets generalförsamling den 25 juli 1922 förslag om att alla nationer så snart som möjligt

måtte få tillträde till det internationella forskningsrådet och dess unioner samt *att* genom ändring av bestämmelserna för omröstning de små nationerna skulle erhålla en något gynnsammare ställning inom rådet. Båda dessa framställningar blevo emellertid avslagna.

Under det internationella forskningsrådet sortera unioner för särskilda vetenskaper eller vetenskapsgrenar. Dessas stadgar antagas av rådet, och inträdet i dem står på vissa villkor öppet för de länder, som anslutit sig till forskningsrådet, men ej för andra.

För närvarande finnas sex unioner, varjämte förslag till stadgar för ytterligare tre unioner blivit framlagda. De redan färdigbildade unionerna äro: en för *astronomi*, en för *geodesi* och *geofysik* (med sju underavdelningar eller sektioner) en för *ren och använd kemi*, en för *matematik*, en för *radiotelegrafi* samt en för *ren och använd fysik*. Föreslagna äro en för *biologiska vetenskaper*, en för *medicinska vetenskaper* och en för *geografi*.

Inträde i en union medför förpliktelse att:

1) bilda en särskild nationell kommitté för behandling av ärenden, som tillhöra unionen;

2) inbetala en årlig avgift till unionen; samt

3) sända delegerade till unionens och dess sektioners allmänna sammanträden, som enligt regel skola hållas vart tredje år.

Årsavgifterna, som utgå efter respektive lands folkmängd, skulle för Sverige uppgå till följande belopp:

unionen för astronomi	3,000	francs;	
» » geodesi och geofysik	5,200	»	(alla sektionerna);
» » kemi	1,000	»	
» » matematik	250	»	
» » radiotelegrafi	400	»	
» » fysik	400	»	
» » biologi	?	»	{ bestämmes för var tre- årsperiod;
» » medicin	?	»	
» » geografi	1,000	»	
avgifterna till unionerna för biologi och medicin tillsammans 11,250 francs.			

Till dessa fasta utgifter komma kostnaderna för de nationella kommittéerna samt resekostnaderna för delegerade. Då unionerna, oavsett sektionerna, äro nio samt var och en skall hålla allmänt

sammantråde vart tredje år, kan man antaga, att i medeltal minst tre sammanträden om året komma att hållas och att således årligen åtminstone tre delegerade böra utsändas.

Fråga om Sveriges anslutning till någon av unionerna väcktes, enligt vad Aurivillius meddelat, första gången i vetenskapsakademien den 26 maj 1920 genom en inbjudning från unionen för ren och använd kemi och sedermera i november 1921 genom inbjudningar till unionerna för astronomi och för geodesi och geofysik, varjämte Mittag-Lefflerska stiftelsen i skrivelse i december 1921 anhöll, att akademien, när förslag om Sveriges inträde i andra unioner upptoges till behandling, även ville göra framställning om dess anslutning till unionen för matematik.

Vetenskapsakademiens andra klass, som hörts med avseende på anslutningen till unionen för astronomi, tillstyrkte densamma, men akademien beslöt den 8 februari 1922 på förslag av dess beredningsutskott att tillsvida uppskjuta frågan om Sveriges anslutning till den ena eller andra unionen.

Sedan Sverige, bland annat genom skrivelser till vetenskapsakademien och rikets allmänna kartverk, inbjudits att genom ombud delta i en allmän sammankomst i Rom i april 1922 med den internationella unionen för geodesi och geofysik, hemställde professorn vid generalstaben K. D. P. Rosén såsom ende kvarstående delegerad för Sverige i den internationella jordmätningen i underdånig skrivelse den 7 mars 1922, att ombud för Sverige måtte utses att delta i nämnda sammankomst. Efter det vetenskapsakademien i ärendet avgivit infordrat utlåtande, fann Kungl. Maj:t genom beslut den 31 mars 1922, bland annat, gott uppdraga åt Rosén att såsom ombud för Sverige delta i berörda allmänna sammankomst, dock utan rätt för honom att därvid göra någon för Sverige bindande utfästelse.

I skrivelse den 16 september 1922 lämnade Rosén redogörelse för den av honom bevistade sammankomsten, som hade hållits i Rom den 2—10 maj 1922. Huvuddelen av kongressens arbete hade varit förlagd till de särskilda sektionerna, nämligen för geodesi, seismologi, meteorologi, jordmagnetism, oceanografi och vulkanologi, varjämte vissa organisationsfrågor hade diskuterats. Sammankomstens beslut rörande organisationen hade beträffande den geodetiska sektionen

varit *dels* att den geodetiska sektionens namn skulle utbytas till geodetiska associationen och att denna skulle erhålla viss självständighet i förhållande till övriga sektioner, *dels* att de fem neutrala staterna Danmark, Nederländerna, Norge, Schweiz och Sverige skulle hava rätt att ingå i enbart den geodetiska sektionen.

Vid kongress i juli 1922 i Bryssel för det vetenskapliga internationella rådet hade det senare av de båda ovannämnda besluten bekräftats, varemot det första förkastats.

I sin skrivelse hemställde vidare Rosén — med bifogande av en skrivelse från den internationella jordmätningens ordförande och sekreterare — att Sverige liksom de övriga fyra stater, som nu utgjorde denna sammanslutning, måtte upplösa den internationella jordmätningen och inträda i den geodetiska sektionen av unionen för geodesi och geofysik. Vikten av att Sverige fortfarande tillhörde det internationella samfund, som verkade för den geodetiska vetenskapen, vore sedan länge känd och erkänd; det gällde nu väsentligen en namn- och organisationsändring.

Härefter har Rosén anfört bland annat följande:

Frågan gällde vidare, om Sverige skulle inträda enbart i den geodetiska sektionen eller i den samfällda unionen för geodesi och geofysik, således även i dess övriga sektioner. Man kunde därvid lämna åsido den synpunkten, att med säkerhet de övriga fyra nämnda staterna komme att inträda i hela unionen. Det gällde att avgöra, om Sverige hade verkligt intresse av att tillhöra även de geofysiska sektionerna. Härvid syntes följande synpunkter kunna anses vägledande. Alla de vetenskapsgrenar, som geofysiken uppdelades i, vore internationella såväl till innehåll som arbetsmetoder, ja, delvis även beträffande verksamhetsfält. En inhemsk forskning på dessa områden utan samverkan med utlandet vore otänkbar, och alla de vetenskapsmän, som inom seismologien, meteorologien, jordmagnetismen och oceanografien för närvarande arbetade i vårt land, sökte och upprätthölle förbindelser med utlandet såsom en självfallen betingelse för sin verksamhet. Att sammanföra och organisera detta strävande vore ju de internationella samfundens ändamål. För den geofysiska forskningen i Sverige vore det således av största betydelse att ingå i den nya internationella sammanslutning, som bildats för geofysiken. Ehuru själv icke fackman på området hade Rosén vågat framlägga dessa motiv för Sveriges anslutning till unionens geofysiska sektioner, sedan han av målsmän för dess olika grenar stärkts i sin övertygelse, att en sådan åtgärd ej blott vore önskelig, utan i vissa stycken nödvändig för det rationella fullföljandet av pågående forskningsarbeten i vårt land.

Kostnaden för Sverige beräknades sålunda:

Land mellan 5 och 10 millioner invånare erlade två kontributionsenheter. Enheten vore 1,000 francs (franska) för geodesisektionen ensamt och 2,600 francs

för hela unionen, allt per år. För Sverige skulle således utgå i förra fallet 2,000 francs och i senare fallet 5,200 francs. Med dåvarande kurs överstege det större beloppet — 5,200 francs — helt obetydligt den nu utgående summa till internationella jordmätningen ensam, 1,424 kronor.

Rosén slutade med att hemställa om vidtagande av åtgärd för Sveriges inträdande i den internationella unionen för geodesi och geofysik.

I denna Roséns hemställan hade därjämte instämmanden avgivits av överdirektören och chefen vid statens meteorologisk-hydrografiska anstalt A. W. Wallén, professorn och ledamoten av internationella jordmagnetiska kommitténs exekutiva utskott V. Carlheim-Gyllenskiöld, överdirektören och chefen för Sveriges geologiska undersökning A. O. Gavelin samt f. d. professorn och vicepresidenten för den internationella havsforskningen S. O. Pettersson.

Därefter hava nu Carlheim-Gyllenskiöld, Gavelin, Pettersson, Rosén och Wallén i underdånig skrivelse den 11 november 1922 — under hänvisning till ovan berörda skrivelse av den 16 september 1922 — gjort framställning om utseende av en svensk nationalkommitté för geodesi och geofysik med uppgift att främja den svenska forskningen inom dessa vetenskapsgrenar samt att förmedla Sveriges representation och forskningsarbete inom den internationella unionen för geodesi och geofysik.

En sådan kommitté syntes lämpligast böra bestå av dels vissa befattningshavare motsvarande unionens olika sektioner, dels ett lämpligt antal personer, utsedda av Kungl. Maj:t och vissa vetenskapliga samfund. Det erinrades, att den internationella unionen utgöres av följande särskilda sektioner, nämligen för geodesi, seismologi, meteorologi, jordmagnetism, oceanografi, vulkanologi (till vilken sektion numera räknas även frågan om kontinenternas sekulära nivåförändringar, som i vårt land sedan länge sysselsatt forskningen) samt färskvattenshydrografi.

I överensstämmelse härmed föreslogs exempelvis följande sammansättning av den svenska nationalkommittén för geodesi och geofysik, nämligen: professorn vid generalstaben; chefen för Sveriges geologiska undersökning; chefen för statens meteorologisk-hydrografiska anstalt; direktören för meteorologiska observatoriet i Uppsala; direktören för astronomiska observatoriet i Lund; chefen för statens jordmagnetiska centralanstalt (därest en sådan anstalt i framtiden komme till stånd, i enlighet med ett av de av Kungl. Maj:t förordnade sakkunniga utarbetat förslag; tills detta skedde kunde denna gren representeras av någon av de av vetenskapsakademien valda representanterna); högst fem representanter för geodesi och geofysik, utsedda av vetenskapsakademien; en ledamot, utsedd av hydrografisk-biologiska kommissionen; en ledamot, utsedd av svenska geofysiska föreningen samt de ledamöter, Kungl. Maj:t behagade utse.

Därest detta förslag i huvudsak vunne Kungl. Maj:ts bifall, torde den nykonstituerade nationalkommitténs arbete (vid sidan av uppgörande av förslag till instruktion m. fl. formella åtgärder) omedelbart böra inriktas på ett verksamt deltagande i den till år 1924 utsatta internationella kongressen för geodesi och geofysik. Ett väl genomfört förberedelsearbete vore nämligen av betydelse för att vid en sådan kongress ernå största vetenskapliga vinst för den inhemska forskningen. Kommittén hade även i övrigt redan från sin första början att i samarbete mellan nu vitt skilda verksamhetsorgan förverkliga ett avsevärt vetenskapligt arbetsprogram.

Vetenskapsakademien har genom särskilda remisser anbefallts avgiva utlåtande över de i ärendet gjorda framställningarna, och har akademien därvid till en början inhämtat yttrande av sina ledamöter, professorerna S. Arrhenius och friherre G. de Geer, som därvid bland annat anfört följande:

Då inom här ifrågavarande vetenskapsgrenar ett fruktbärande arbete näppeligen kunde utföras utan internationellt samarbete, syntes det i högsta grad önskvärt, att Sverige inginge i den nämnda unionen. Även förslaget om bildandet av en svensk nationalkommitté tillstyrktes, dock med erinran om svårigheten att finna ett så stort antal personer som det av förslagsställarna nämnda, vilka vore lämpliga och villiga att ingå i den föreslagna kommittén, varför antalet medlemmar möjligen borde något begränsas. Även syntes det lämpligt, att ordförande och möjligen vice ordförande i kommittén tillsattes av Kungl. Maj:t. — Det hade i handlingarna ifrågasatts, om Sverige borde låta sig representeras endast inom unionens geodetiska sektion eller inom unionen ifråga i dess helhet. Årskostnaden skulle enligt de båda alternativen bli 2,000 respektive 5,200 franska francs — enligt dåvarande kurs omkring 520 respektive 1,352 svenska kronor. Skillnaden syntes så obetydlig, att merkostnaden för deltagande i unionen i dess helhet mer än uppvägdes av de vetenskapliga och praktiska fördelar, som erbjödes av det sistnämnda alternativet.

För egen del har vetenskapsakademien i sitt den 24 januari 1923 avgivna utlåtande anfört bland annat följande:

Akademien har vid sina sammankomster den 10 och den 24 januari 1923 tagit ärendet i övervägande, varunder framhållits, att Sveriges anslutning till den ifrågavarande unionen och framdeles även till andra internationella unioner, även med tillbörlig hänsyn tagen till de därmed förenade kostnaderna, vore att anse som en åtgärd av största betydelse för vårt samarbete med den övriga världen i vetenskapliga frågor och såsom en konsekvens av Sveriges genom Kungl. Maj:ts beslut den 22 oktober 1920 bifallna inträde i det internationella forskningsrådet (the International Research Council); samt att vad särskilt unionen för geodesi och geofysik beträffar, frågan om Sveriges anslutning till densamma vore av mera trängande natur och stode så att säga i ett annat plan än frågan om de övriga unionerna, alldenstund, enligt vad upplysts, den gamla internationella jordmätningen med säte i Potsdam redan befunno sig under ombildning för att övertagas

av och uppgå i den nya unionen, vadan följden av en nu utebliven anslutning från Sveriges sida till unionen för geodesi och geofysik, i vilken flera andra neutrala stater principiellt tillkännagivit sitt inträde, skulle bliva, att Sverige från och med år 1924 komme att till stort förfång för kontinuiteten i den vetenskapliga forskningen stå helt och hållet utanför det internationella samarbetet inom dessa för landet så betydelsefulla forskningsgrenar.

Akademien slutade med att förorda bifall dels till det väckta förslaget om åtgärd för Sveriges inträdande i den internationella unionen för geodesi och geofysik, dels, och som en följd därav, till framställningen om tillsättandet av en svensk nationalkommitté för geodesi och geofysik med uppgift att främja den svenska forskningen inom dessa vetenskapsgrenar samt att förmedla Sveriges representation och forskningsarbete inom den internationella unionen för geodesi och geofysik.

Jag vill i samband härmed erinra därom, att chefen för sjökarteverket i en till Kungl. Maj:t ställd skrivelse av den 9 mars 1923 anhållit, att sjökarteverket måtte bliva representerat i nämnda nationalkommitté. I sagda skrivelse påpekas, hurusom sjökarteverket utför omfattande geodetiska arbeten och dessutom för närvarande torde vara den enda statsinstitution, som har att utföra jordmagnetiska arbeten. Vid utförande av dessa arbeten vore möjlighet till internationellt samarbete av den största betydelse och i vissa fall nödvändig.

Departementschefen.

Under hänvisning till vad ovan anförts anser jag starka skäl tala för bifall till det gjorda yrkandet om Sveriges inträdande i den internationella unionen för geodesi och geofysik. Som förut nämnts har Sverige under en lång följd av år varit anslutet till den internationella jordmätningen, och den nu ifrågakvarande unionen torde endast vara att betrakta som dennas efterträdare.

De skäl, som anförts för en anslutning till hela unionen och ej blott till geodesisektionen, synas mig vidare, ej minst med tagen hänsyn till den ringa skillnaden i kostnader, tala för ett bifall till det förra alternativet. Den årliga avgiften skulle i sådant fall uppgå till 5,200 franska francs, vilket med nuvarande kurs i svenskt mynt utgör i runt tal 1,235 kronor, vilket belopp för säkerhets skull torde böra avrundas till 1,300 kronor. Därest detta belopp på grund av större förändringar i växelkursen skulle bliva otillräckligt, torde

Kungl. Maj:t hava möjlighet att av tillgängliga medel tillfälligt förskjuta vad som skulle erfordras.

Vid ett bifall till denna framställning kommer givetvis anslaget å 1,424 kronor till den internationella jordmätningen att ej längre vara erforderligt.

Vad slutligen beträffar tillsättandet av den i handlingarna omnämnda svenska nationalkommittén för geodesi och geofysik liksom överhuvud frågan om Sveriges anslutning till ifrågavarande union, torde Kungl. Maj:t framdeles — därest riksdagen bifaller den nu gjorda framställningen — komma att meddela de beslut, som i ärendet kunna bli erforderliga.

Under återopande av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte — med återkallande av vad under punkt 53 i åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen till innevarande års riksdag föreslagits bland annat beträffande det extra anslaget till bestridande av den under år 1924 på Sverige belöpande andelen i kostnaderna för den internationella jordmätningen — föreslå riksdagen

att för bestridande av de på Sverige ankommande årsavgifterna för år 1923 till den internationella unionen för geodesi och geofysik för budgetåret 1923—1924 anvisa ett *extra* anslag av 1,300 kronor.

Vad föredragande departementschefen sålunda hemställt behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten på tillstyrkan av statsrådets övriga ledamöter, gilla; och skall proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Em. G:son Bergman.